

بسم الله الرحمن الرحيم

بلوک‌های اقتصادی منطقه‌ای و جای خالی بیشتر سرزمین‌های اسلامی

(ترجمه)

در دنیایی که در مادیات و نیازهای بی‌پایان به کالا و خدمات غرق است، دولت‌ها به دنبال بازارهای آزاد بزرگ و جریان جاری برای کالاهای تجاری گوناگون و خدمات فراوان هستند و نیز دولت‌ها در جستجوی بازارهایی می‌باشند که موانع گمرکی و عوارض مالیاتی از آن‌ها برداشته شده و به دنبال جذب سرمایه‌گذاری‌های بیگانه و جریان مبالغ سنگین هستند؛ در چنین جهانی دولت‌هایی که در یک منطقه جمع شده‌اند، سعی می‌کنند، با هم در یک بلوک اقتصادی واحد یکجا شوند که این اهداف را محقق می‌سازد و نوعی تسهیلات تجاری برای رسیدن به سطحی از تکامل اقتصادی ایجاد می‌کند - تا درجه‌ای از قدرت اقتصادی حاصل گردد- که یک دولت به تنهایی بدون وارد شدن به چنین بلوک‌هایی نمی‌تواند به آن برسد.

در جهان امروزی بیش از ده بلوک تجاری و اقتصادی وجود دارد که تلاش دارند به این اهداف دست یابند. برخی از آن‌ها به موفقیت‌های واقعی دست یافته‌اند که توسط آن سطح اقتصادی کشورهای عضو را بالا برده‌اند و برخی بخاطر اسباب مشخصی که در جایش به ذکر آن می‌پردازیم، در رسیدن به اهدافشان ناکام ماندند و موفق نشدند.

بلوک‌های اقتصادی منطقه‌ای که امروزه در جهان وجود دارد، می‌توان به ده بلوک منحصر نمود؛ اما بلوک‌های موفق پنج بلوک ذیل هستند:

1- اتحادیه اروپا: اتحادیه اروپا امروزه از 27 عضو تشکیل شده که نزده عضو آن به منطقه شینگن پیوسته‌اند و با یک واحد پولی با هم سر و کار دارند که عبارت از یورو می‌باشد و مسافر بیرونی می‌تواند با یک ویزا به تمام این کشورها برود. بنابراین، در آن هیچ گونه مشکلاتی وجود ندارد که مانع گشت‌وگذار افراد و کالاهای تجاری با آزادی تمام و آسانی زیادی که دارند، شود.

اتحادیه اروپا در دهه پنجاه قرن گذشته مأموریت خود را با شش دولت، که عبارت از فرانسه، آلمان، ایتالیا، هلند، بلژیک و لوکزامبورگ اند، آغاز کرد. بناءً در این کشورها ابتدا بازار زغال سنگ و آهن آزاد شد و با گذشت زمان تبدیل به بازار اروپایی گردید که در هر کالایی مشترک هستند؛ سپس سایر دولت‌های غرب اروپا، مانند اسپانیا، پرتغال، ایرلند و بریتانیا وارد آن شدند. بعد از آن گسترش بیشتر یافت تا بسیاری از کشورهای اروپای شرقی مانند مجارستان، لهستان، بلغارستان، رومانی، چک و اسلواکی به آن پیوستند و همواره در حال گسترش است.

در سال 1992م بعد از امضای توافق‌نامه ماستریخت بازار اروپا به اتحادیه اروپا تبدیل شد که به لطف آن اروپا صاحب بزرگترین بازار در جهان برای بیش از 500 میلیون نفر شد.

اتحادیه اروپا به آسانی بر مشکل نژادهای گوناگون و زبان‌های مختلف در داخل خود غلبه کرد و بیست‌وچهار زبان رسمی را که اروپاییان امروزی در اتحادیه اروپا به آن صحبت می‌کنند، به رسمیت شناخت.

اتحادیه اروپا به پیشرفت جوانب تجاری و اقتصادی برای کشورهای عضو بسنده نکرد؛ بلکه به جوانب سیاسی اتحادیه، حاشیه چشمگیری داد؛ بنابراین، یک کمیسیون عمومی ایجاد کرد که به اتحاد سیاست‌های خارجی کشورهای خود نظارت می‌کند و یک پارلمان واحد، با نمایندگانی از تمام اعضای خود ایجاد کرد و دادگاه‌های مشترکی برای وضع قوانین الزامی برای همه کشورهایش تأسیس نمود.

اما این جنبه‌های سیاسی و قانونی باعث بروز برخی مشکلات و درگیری‌هایی در میان دولت‌های بزرگ اتحادیه، مانند فرانسه، آلمان و بریتانیا شد که استقلال سیاسی کامل از آن را می‌خواستند، سبب شد که بریتانیا از آن خارج شود و باعث گردید رقابت و کشمکش در بین فرانسه، آلمان، ایتالیا و اسپانیا به وجود آید.

2- بلوک اقتصادی نفتا: این پیمانگی برای تجارت آزاد میان دولت‌های آمریکای شمالی؛ یعنی ایالات متحده آمریکا، کانادا و مکزیک است. این بلوک اقتصادی در سال 1993م تأسیس شد و به عبور و مرور آزاد کالای تجاری در بین دولت‌های سه‌گانه اختصاص یافت که تعداد ساکنین آن از 450 میلیون نفر بدون این‌که هیچ مشکلی در آن وجود داشته باشد، بیشتر است؛ اما برخلاف اتحادیه اروپا، جنبه‌های سیاسی در آن جایی ندارد و شاید این موضوع باعث برتری آن از این ناحیه شده باشد.

3- بلوک آسه‌آن: این بلوک به نام همگرایی دولت‌های جنوب شرق آسیا یاد می‌شود و ده دولت؛ اندونزی، مالزی، برونئی، تایلند، سنگاپور، ویتنام، لائوس، کامبوج، فیلیپین و میانمار در آن اشتراک دارند. این بلوک اقتصادی از لحاظ تأسیس اولین بلوک است که در سال 1976م تأسیس گردید. این یک بلوک تجاری جاری و فعال برای این دولت‌هاست و به صورت مستقیم در بالا بردن سطح اقتصادی با یک جهش کوانتومی محسوس موفق گردید و آن را در ردیف دولت‌های در حال توسعه قرار داد.

4- بلوک بازار مشترک جنوب: این یک بلوک مخصوص دولت‌های آمریکای جنوبی است و شامل ده دولت؛ برازیل، ارجنتاین اروگوئه، پاراگوئه، شیلی، پرو، بولیوی، کلمبیا، ونزوئلا و اکوادور است. این بلوک در سال 1991 میلادی تأسیس شد و از لحاظ رشد، سریع‌ترین بلوک اقتصادی در جهان شناخته می‌شود.

5- بلوک آرکیوم: این یک بازار مشترک میان دولت‌های منطقه کارائیب است و شامل دوازده دولت در حال توسعه می‌باشد که از آن جمله هائیتی، جامائیکا، گرانادا، سورینام و دیگر کشورهای کوچک است. این بلوک اقتصادی به این کشورها کمک کرده که به صورت نسبی من‌حیث دولت‌های ضعیف و کوچک اقتصاد خود را بهبود بخشند؛ اما حضورشان در این بازار به آن‌ها کمک کرده که از افزایش حالات فقر و گسترش بیکاری در داخل نجات یابند؛ چنانچه این موضوع در دولت‌های کوچک در مناطق مشابه به وجود می‌آید.

اما بلوک‌های اقتصادی ناموفق یا متزلزل پنج بلوک زیر هستند:

1- اتحادیه اقتصادی اوراسیا: این اتحادیه در سال 2014 تأسیس شد و شامل پنج دولت؛ روسیه، بلاروس، قزاقستان، ارمنستان و قرغیزستان است. این بلوک بخاطر تسلط روسیه بر آن و وابستگی شبه‌مطلق سیاسی کشورهای عضو، به روسیه، به موفقیت دست نیافت.

2- مشارکت جامع اقتصادی منطقه‌ای: ایجاد آن در سال 2020 اعلام شد و از پانزده دولت تشکیل می‌شود. ده تا از آن‌ها کشورهای موجود در بلوک آسه‌آن، به همراه پنج دولت؛ چین، جاپان، استرالیا، نیوزلند و کوریای جنوبی هستند. علت شکست این بلوک موجودیت دولت‌های بزرگ و دولت‌های پیشرفته است که منافع‌شان در تضاد قرار گرفته و گرایش‌های سیاسی‌شان با یکدیگر در تناقض می‌باشد؛ طوری‌که چین سعی دارد به دلیل قدرت اقتصادی خود بر آن مسلط شود؛ اما رقابت چین از یک‌سو و با هرکدام از کشورهای جاپان، استرالیا، نیوزلند و کوریای جنوبی از سوی دیگر باعث ناکامی گردیده است.

3- بلوک اکواس دولت‌های غرب آفریقا: این بلوک به عنوان یک بازار مشترک در میان دولت‌های خود، خیلی زود در سال 1975 تأسیس گردید و با شش کشور پیرو بریتانیا؛ یعنی نیجریه، غنا، کنیا، گامبیا و سیرالئون خیلی خوب آغاز کرد و به صورت جزئی موفق شد؛ سپس فرانسه دولت‌های تابع خود را مانند مالی، سنگال و دیگران به آن وارد کرد. بنابراین، تعداد دولت‌های عضو به 15 دولت رسید که ساکنین آن تقریباً 350 میلیون نفر بود. سپس فرانسه نیز سعی کرد واحد پولی فرانک آفریقایی خود را در کنار واحد پولی اکو بریتانیایی وارد کند. بنابراین، در میان دو گروه گسستگی ایجاد شد و جنبه سیاسی بر بلوک غلبه کرد، درگیری‌های سیاسی آغاز گردید و به یک بلوک ناکام تبدیل شد که از لحاظ تجاری و اقتصادی ضعیف شده است.

4- بلوک مجموعه شرق آفریقا: این یک بازار مشترک و جدید است که در سال 2010م متشکل از هفت کشور آفریقایی شرقی، یعنی کنیا، تانزانیا، اوگاندا، بوروندی، رواندا، کنگو و سودان جنوبی ایجاد گردید. شاید دلیل شکست آن شروع جنگ های داخلی در کنگو و سودان جنوبی و ناهمگونی اقتصادهایشان باشد.

5- بلوک جامعه توسعه آفریقا جنوبی: این یک بازار مشترک است که در سال 1992م متشکل از نه دولت؛ آنگولا، بوتسوانا، مالاوی، موزامبیک، تانزانیا، زامبیا، زیمبابوه، لسوتو، اسواتینی و برخی کشورهای منزوی، که در میان دیگر کشورها بند مانده اند، تأسیس گردید. این بلوک اقتصادی در بالابردن سطح اقتصادی بسیاری از این دولت‌ها و نجات آن از فقر شدید، موفق نشد.

این‌ها مهم‌ترین بلوک‌های اقتصادی منطقه‌ای موجود در جهان هستند که بیشتر سرزمین‌های اسلامی، مانند تمام دولت‌های عربی، پاکستان، بنگلادیش، ترکیه و ایران در آن‌ها حضور ندارند، چنانچه این کشورها نتوانستند برای خود بلوک‌های اقتصادی ایجاد کنند و همین موضوع نیروی‌شان را تضعیف نموده و آن‌ها را به دیگران وابسته کرده است.

برگرفته از شماره 426 جریده الرایه

نویسنده: استاد احمد الخطوانی

مترجم: طه خالد